

Tim Crane: *The Mechanical Mind*
A Philosophical Introduction to Minds,
Machines and Mental Representation
Routledge, London and New York 2003, 259 s.

Druhé vydanie *Mechanickej mysle* je fundovaným a sviežim filozofickým úvodom do problematiky mentálnej reprezentácie, resp. analýzou otázky, ako myseľ dokáže reprezentovať svet. Okolo tohto otáznika sa koncentruje celé spektrum problémov, ktoré konštituujú terén skúmania nielen filozofie mysle, ale aj umelej inteligencie a kognitívnych vied. Veľkou prednosťou Cranovho diela je jasný štýl a príťažlivý jazyk, pričom práca je koncipovaná tak, že ju možno čítať aj bez špeciálnych predbežných znalostí. Táto skutočnosť však knihe neuberá nič na hĺbke a dôvtipnosti argumentácie. Navyše jednotlivé kapitoly, hoci ich spoločným menovateľom je problém, ako stavy mysle reprezentujú svet, možno čítať nezávisle od seba. Okrem predslovu k prvému a druhému vydaniu, elegantného úvodu s názvom „The Mechanical Mind“, je kniha členená do šiestich kapitol („The Puzzle of Representation“, „Understanding Thinkers and Their Thoughts“, „Computers and Thought“, „The Mechanism of Thought“, „Explaining Mental Representation“, „Consciousness and the Mechanical Mind“). Za každou kapitolou čitateľ/ka nájde aj odporúčanú literatúru k danej problematike a poruke je aj slovník pojmov a zaujímavá chronológia udalostí nejako spojených s ideou mechanickej mysle. Samozrejmom nesamozrejmosťou v domácom kontexte sú aj index a poznámky.

V úvode T. Crane načrtáva mechanický obraz sveta, v ktorom je možná redukcia organického, resp. jeho vysvetliteľnosť pomocou anorganického, a skúma miesto mysle v mechanicom univerze. Detailnejšie približuje rozličné koncepcie mysle, napr. fyzikalizmus, pre ktorý je myseľ len chemickým stavom mozgu, pričom T. Crane s fyzikalizmom nesympatizuje, ale zároveň má ambíciu demonštrovať, že myseľ je súčasťou kauzálneho poriadku sveta. Je však zjavné, že dva fenomény sú prekážkou mechanickeho výkladu mysle: myslenie a vedomie s ich schopnosťou reprezentácie. Práve problematika reprezentácie je obsahom prvej až piatej kapitoly.

Východiskom Cranových úvah je skúmanie, aké druhy reprezentácií sú schopné reprezentovať, t. j. niečo zastupovať, napr. obrazy, slová, a či možno akceptovať tvrdenie, že istý druh reprezentácie je fundamentálnejší než iný, t. j. že reprezentácie sveta stavmi mysle sú najzákladnejšou formou. Najmä tieto otázky sa analyzujú v prvej kapitole (s. 8). Na otázku, či obrázkové reprezentácie môžu objasňovať všetky ostatné podoby reprezentovania, odpovedá autor záporne. Podrobne si všima, ako idey alebo myšlienky reprezentujú, a charakterizuje mentálne reprezentácie. V tejto súvislosti pod myslením Crane chápe všetky reprezentujúce mentálne stavy, akými sú presvedčenia, emocionálne stavy, túžby, myšlienky, ktoré reprezentujú nejaké veci. Prírodné, myšlienky nemusia byť vedomé a Crane rozlišuje aj medzi myslením a vedomím (s. 27 – 30). V prvej kapitole tiež zavádza rozdiel medzi propozíčnými postojmi a situáciou so zreteľom na mentálne reprezentácie, lebo tá istá situácia môže byť objektom rozdielnych presvedčení, túžieb, učenávaní, nádejí atď.

(s. 24). Myslenie, resp. myšlienka referuje na všetky mentálne reprezentationalistické stavy (s. 23). Veľký priestor je venovaný intencionalite a v závere sa akcentuje, že pochopenie schopnosti reprezentovať niečo niečím predpokladá interpretáciu a tá zase predpokladá mentálnu reprezentáciu alebo intencionalitu. Obsah druhej kapitoly tvorí analýza reprezentujúcich stavov mysle. Porozumieť iným ľuďom a ich mysleniu znamená buď aplikovať domnienky o ich myšliach, alebo uplatniť teóriu mysle o ich správaní. Analýza teórie potom pomôže s odpoveďou na otázku, čo vieme o myslí? V tejto časti sa rozoberajú problémy súvisiace s problematikou mysle a teľa, psychológiou zdravého rozumu, kauzálnym výkladom myslenia, s teóriou teórie alebo simuláciou, aby sa uvažovanie posunulo k téme, čo to znamená počítačová simulácia reprezentácie. Ak to, čo ľudia hovoria a robia, vyvolávajú ich mentálne stavy, ktoré nejako reprezentujú skutočnosť, tak potom ak chceme vysvetliť myslenie, musíme objasniť, ako je možné, že reprezentácie sú zároveň reprezentáciami sveta a príčinami správania. V tejto spojitosti je účelné zaviesť ideu mysle ako počítača, ideu ktorá má svojich nadšených stúpcov ako aj nezmeriteľných odporcov. V tretej obsiahlej kapitole „Computers and Thought“ Crane skúma argumenty za a proti súvisiace s problémom, či počítače môžu myslieť. Analyzuje sa otázka, či počítač môže myslieť alebo jednoduchšie, či čosi môže myslieť len preto, že je počítačom. A po druhé autor skúma, či je ľudská myseľ počítačom. Alebo presnejšie, či reálne mentálne stavy a procesy majú komputerový vypočítateľný charakter. Ak akceptujeme charakteristiku počítača, že je to zariadenie, ktoré systematicky generuje reprezentácie, treba vysvetliť abstraktnú matematickú ideu vypočítateľnosti a vysvetliť možnosť automatizácie počítača (s. 85). V tejto časti sa rozoberajú pojmy funkcie, algoritmu, Turingovho stroja, automatizovaných algoritmov, aby sme sa dostali k záhode mysliaceho počítača. Osobitná pozornosť sa venuje aj možnostiam umelej inteligencie, problému, či myslenie vyčerpávajú pravidlá a reprezentácie. V tejto súvislosti sa skúmajú a analyzujú slávny Searlov argument čínskej izby, Dreyfusov útok na AI a názor P. Churchlandovej, podľa ktorej otázka, či syntax je postačujúca pre sémantiku, predstavuje empirický problém. T. Crane argumentuje v prospech tézy, že hoci manipulácia so symbolmi nepostačuje na to, aby sme mohli hovoriť o myslení, neznamená to, že by sa idea vypočítateľnosti nedala nejako aplikovať na fungovanie mysle: „For it could be true that nothing can think simply being computer, and also true that the way we think is partly by computing“ (s. 128).

Mechanistická koncepcia mysle ju chápe ako zložku sveta, v ktorom platia kauzálne zákonitosti, avšak otázkou iného druhu je problém, či myseľ vykazuje kauzálnu architektóniku analogickú konštrukcii počítača. Problematika kognícií, funkcionizmu, komputerovej komputácie, mentalistickej hypotézy a jej rivala konekcionizmu, hypotéza jazyka myslenia, vzťah medzi komputačnou teóriou kognícií a tézou modularity mysle a iné problémy sa tematizujú v štvrtej kapitole s názvom „The Mechanism of Thought“. Autor ukazuje, že obidve hypotézy nanajvýš špekulatívnej podoby, ale aj otázka správnosti hypotézy o počítačovej povahe a podstate kognícií sa nedajú rozhodnúť na pôde filozofie, ale ide o empirické problémy. Aj problém, či myseľ má konekcionistickú alebo mentalistickú architektóniku, resp. je

konglomerátom oboch, je špeciálnovedeckým problémom. T. Crane presvedčivo manifestuje a dokladá, že problém reprezentácie sa počítačovými operáciami nerieši, lebo tieto sú definované prostredníctvom idey reprezentovania a počítačova teória kognícií berie reprezentovanie ako hotovú vec. Inými slovami, ak povieme, že jestvuje akýsi jazyk myslenia, nevysvetlíme, čo spôsobuje, že slová a vety majú význam.

V piatej kapitole T. Crane rozoberá, ako mechanistický prístup k myslí objasňuje reprezentovanie. Analyzuje redukcionistické a neredukcionistické chápanie, aby uzavrel, že redukcionistický prístup čelí problému, ako objasniť omyl, ktorý je nerozlučne spojený s možnosťou neadekvátnej chybnéj reprezentácie. Redukcionistické koncepcie si nedokážu poradiť ani s rôznymi abstraktnými mentálnymi obsahmi, čo ich tiež robí zraniteľnými. Týmto ťažkostiam sa vyhneme, ak prijmeme neredukcionistické teórie, avšak máme problémy s jedinečným obsahom svojich mentálnych stavov. Takto sa zase príliš vzdialíme od bežných intuícii o povahe myslenia a pojmu kognície až do tej miery, že sama táto vzdialenosť bude problémom.

V záverečnej kapitole T. Crane na rozdiel od J. Fodora argumentuje v prospech tézy, že pri skúmaní mechanistického názoru na myseľ sa nevyhneme problematike vedomia a hoci mechanistický prístup k myslí je kauzálny, vôbec to neznačí, že musí ísť o fyzikalistickú doktrínu. Vcelku možno povedať, že T. Crane upozorňuje na limity redukcionistického prístupu nech už ide o reprezentácie, intencionalitu, myslenie, vedomie. A sú to aj hranice vedeckého poznania, ktoré nám nedokážu vysvetliť fenomenalitu našich subjektívnych skúseností.

T. Crane je nielen brilantným mysliteľom, skvelým štylistom, ale má zriedkavý dar priblížiť komplikované témy elegantne a prístupne. Kniha doslova hýří množstvom príkladov a presvedčivých argumentov, aby autor prezentoval favorizovaný intencionalistický prístup k všetkým mentálnym fenoménom. Hoci sám autor označuje svoj text ako úvod, nejde o úvod v zmysle elementárnosti: ide o úvod zasvätený, s hlbokým ponorom do tematizovanej problematiky, s jasnými myšlienkami, koherentnými tvrdeniami a presvedčivými argumentmi, a to všetko okorenené dômyselnými príkladmi. Na pozadí domácich pokusov o filozofiu mysle a zopár nepríliš šťastných prekladov anglosaskej literatúry z tejto oblasti ešte viac vynikne Cranov intencionalistický prístup. Kniha by si zasluhovala preložiť a používať ako základný text pre potreby vyučovania filozofie mysle namiesto neumelých útržkovitých pôle-méle výberov bez kompetentných úvodov a poznámkového aparátu.

Tatiana Sedová